

ULUSLARARASI
KÜLTÜR VE BİLİM KONGRESİ
3-4-5 MAYIS 2018 / ANKARA
"UFUK ÜNİVERSİTESİ"
SOSYAL BİLİMLER - EĞİTİM BİLİMLERİ - SPOR VE SANAT ETKİNLİKLERİ

ÖZET METİN KİTABI

İLETİŞİM
www.ukbk.org
kongre@ukbk.org

AKADEMİK ORTAKLAR

KONGRE MERKEZİ
Ufuk Üniversitesi
Dr. Rıdvan Ege Kampüsü
İncek / ANKARA

DÜZENLEME KURULU BAŞKANLARI
Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY
Prof. Dr. Selim BAŞAR

KONGRE ONURSAL BAŞKANI
Prof. Dr. Tevfik TEZCANER
Ufuk Üniversitesi Rektörü

Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi

3-5 Mayıs 2018

Ankara/TÜRKİYE

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZING COMMITTEE

Düzenleme Kurulu Başkanı/Chairman of Organizing Committee

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Prof. Dr. Selim BAŞAR

Sahibi
Prof. Dr. Selim BAŞAR

Adres:
Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
25100/ERZURUM

Editörler
Dr. Öğrt. Üyesi Yusuf SÖYLEMEZ
Arş. Gör. Salih ÖZYURT
Arş. Gör. Hasan ÇELİK
Arş. Gör. Meryem DOYGUN
Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Dr. Öğrt. Üyesi Ahmet EDİ

Kapak Tasarımı
Salih ÖZYURT

Dizgi
Salih ÖZYURT

Baskı Tarihi
Haziran - 2018

E-ISBN
978-605-81418-0-3

Uluslararası Kültür ve Bilim Kongresi bildiri kitabında yayımlanan bildiri özetlerinin bilim etik kurallarına uygunluğuna, yasalara ve insan haklarına aykırı hiçbir bilgi ve açıklama içermediğine, telif haklarına dair tezat bir durumun bulunmadığına dair sorumluluklar yazara/yazarlara aittir.

ONUR KURULU / HONORARY BOARD

Prof. Dr.Tevfik TEZCANER – Ufuk Üniversitesi Rektörü

KONGRE ONUR KURULU

Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER – İzmir Demokrasi Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. İbrahim USLAN – Gazi Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Muzaffer ELMAS – Sakarya Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN – Selçuk Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Metin ORBAY – Amasya Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT – Muş Alparslan Üniversitesi Rektörü

BİLİM VE DANIŞMA KURULU/SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK (Erzincan Üniversitesi)
Prof. Dr. Adem ÜZÜMCÜ (Kafkas Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet ALTIN (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet AY (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KANKAL (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MERMER (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Alaattin KARACA (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali ÇELİK (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali DUYMAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Aral EGE (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Atılhan NAKTİYOK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR (Namık Kemal Üniversitesi)
Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Birol EMİL (Haliç Üniversitesi)
Prof. Dr. Cem SAATÇİOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal SAKALLI (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Cenap ERDEMİR (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Çetin PEKACAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Dimitry VASİLYEV (Russian Academy of Sciences)
Prof. Dr. Emel ÜLTANIR (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Enis ŞAHİN (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdal AKPINAR (Erzincan Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdal AYDOĞAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Ahsen TURAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma ÖZKAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Fazıl GÖKÇEK (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Funda KARA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülhan ATNUR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Güray KIRPIK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun ÖZKAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil KOCA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hanifi MACİT (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞİRİN USER (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayati DOĞANAY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin A. KUTLU (Kafkas Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ihsan Sabri BALKAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim DİLEK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim KOPAR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan ERDEM (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İsa ÖZKAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kenan ARINÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Lokman TURAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet GÜNAY (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet İPÇİOĞLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet NARLI (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mete ALIM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mete TAŞLIOVA (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin AKKUŞ (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin KARKIN (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mine KAYA KEHA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK (Gazi Osman Paşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Nâzım H. POLAT (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat H. YANIK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Nezahat ÖZCAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuray KARACA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN (Anakara Üniversitesi)
Prof. Dr. Oktay YİVLİ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan AYDIN (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman KUNDURACI (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Özkan ÜNVER (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Pakize AYTAÇ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan SEVER (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Refik TURAN (TTK Başkanı)
Prof. Dr. Remzi DURAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Rubin ZEMON (Institute for Socio (Cultural Anthropology Macedonia)
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Salih YILMAZ (Yıldırım Betyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Saliha KODAY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Salim CÖHCE (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Salim Çonoğlu (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami ECE (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami KILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Selma YEL (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Semih BÜKER (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Serhat ZAMAN (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serkan DOĞANAY (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevinç ALİYEVA (Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi)
Prof. Dr. Suat UNGAN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Şerife ÇAĞIN (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Şükrü YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Tofiq MUSATAFAZADE (Azerbaycan Tarih Kurumu Başkanı)
Prof. Dr. Turgut KARABEY (Erzincan Üniversitesi)
Prof. Dr. Üçler BULDUK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülkü GÜRSOY (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ünal ÖZDEMİR (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Walter LEIMGRUBER (Fribourg University)
Prof. Dr. Yakup KARASOY (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Yaqup MAHMUDOV (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi)
Prof. Dr. Yavuz ASLAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yılmaz DASCIOĞLU (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Yılmaz KOÇ (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf SARINAY (TOBB Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki KODAY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Murat KACIROĞLU (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Prof.Dr. Mustafa KILIÇ (Ufuk Üniversitesi)
Prof.Dr. Refia PALABIYIKOĞLU (Ufuk Üniversitesi)
Prof.Dr. Türkmen DERDİYOK (Ufuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet YÜKSEL (Cumhuriyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Akif ARSLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Alaattin PARLAKKILIÇ (Ufuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Alexander VASİLYEV (Russian Academy of Sciences)
Doç. Dr. Ali Servet ÖNCÜ (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Alpaslan DEMİR (GOP Üniversitesi)
Doç. Dr. Asaf ÖZKAN (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayfer YILMAZ (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayşe YILDIZ (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Bahar DEMİR (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayram ÇETİN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Cavit YEŞİLYURT (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Cem KARADELİ (Ufuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Cengiz ATLI (Iğdır Üniversitesi)
Doç. Dr. Cihat AYDOLMUŞOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Eda KARACAN (Ufuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR (Ufuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdoğan TOZOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Erkan TOKUCU (Kafkas Üniversitesi)
Doç. Dr. Erkan YEŞİLTAŞ (Cumhuriyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih SAKALLI (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Doç. Dr. Figen ATABEY (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL (Kütahya Üniversitesi)

VAKIF KURUMU VE/VEYA DEVLET KONTROLÜ OSMANLI İKTİSADİ GELİŞMESİNİ ENGELLEDİ Mİ?

Yakup AKKUŞ
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, yakupak@istanbul.edu.tr

ÖZET

Bu tebliğ, *vakıf kurumu* ve *devlet kontrolü* temaları üzerinden Osmanlı'nın iktisadi gelişme sorununa odaklanmıştır. Timur Kuran, İslam hukukunun katılığı eşliğinde, Orta Doğu'nun büyük ölçekli, uzun ömürlü ve tüzel kişiliğe sahip şirketlere/korporasyonlara -19. yüzyılda dahi- sahip olmamasını iktisadi azgelişmişliğin temel sebebi olarak kabul eder. Kuran, tüzel kişiliğe sahip olmayan vakıfların da bu olumsuz tabloda bir payı olduğunu öne sürüp, vakıfları Osmanlı iktisadi gelişmesini kısıtlayan unsurlar arasında sayar. Bu yaklaşıma göre vakıf, teknolojik gelişmeye ayak uyduramayan, ticari sermaye birikimini, örgütsel gelişimi engelleyen ve aynı zamanda esnek olmayan bir kurumdur. Vakıf sistemi sebebiyle varlıklı kişilerin sermayeleri ticaret sektöründen, risk ve rekabet içermeyen vakıf sektörüne kaymıştır. Bu da İslam ve Osmanlı topraklarında modern şirketlerin ortaya çıkışını geciktirmiştir (Kuran, 2012). Ayrıca literatürde, vakıfların faaliyetlerini ve ekonomik performanslarını olumsuz etkileyen unsurlar olarak; değişmez şartlar/kurallar içeren vakfiyeler, kötü yönetim, yolsuzluk ve özellikle vakıflar üzerindeki –etkinsiz- devlet kontrolüne dikkat çekilmiştir. Bu tip görüşlere, farklı bakış açılarından karşı tezler de öne sürülmüştür. Şöyle ki, Osmanlı'da vakıf kurucuları başlangıçta esnek bir vakfiye hazırlayabilmekte veya ihtiyaç halinde vakıf şartlarına rağmen yeni düzenlemeler yapılabilmektedir. Osmanlı'da iltizam yöntemi yoluyla vergi toplamadan sağlanan kârlar diğer sektörlere nazaran daha yüksektir. Dolayısıyla aslında Osmanlı'da varlıklı kişiler sermayelerinin büyük bir kısmını vakıf alanına değil iltizam sektörüne aktarmışlardır. Yani kaynakların etkinsiz dağılımı, vakıf kurumundan ziyade iltizam sisteminden kaynaklanmıştır.

Karşı tezi savunan araştırmacılar İslam ve Osmanlı toplumlarının erken modern dönemde, Avrupalıların aksine, iktisadi gelişme gösterememesini birçok değişkenle açıklamışlardır. Özerk şirketler kurma ihtiyacının eksikliğinin ve sınırlı sermaye birikiminin sebepleri olarak; müsadereler, mülkiyet hakkı sınırlamaları, fiyat/kâr kontrolleri ve merkezi idarenin belirlediği yüksek faiz oranları gibi Osmanlı "kontrol ekonomisi"nde uygulanan politikalar ile coğrafi koşullar öne sürülmüştür. Bunların yanında, merkantilist Avrupa'nın sahip olduğu bilimsel keşifler, makine kullanımı, teknik gelişmeler, matbaanın kullanılması, coğrafi keşifler ve sömürgecilik gibi unsurların Osmanlı ve İslam toplumlarındaki yokluğuna vurgu yapmışlardır. Karşı tezciler genel anlamda devlet kontrolünü, Osmanlı azgelişmişliğinin günah keçisi olarak göstermişlerdir.

Bu tebliğ, ekonomide kayda değer bir ağırlığa sahip olan Osmanlı vakıf kurumunun ticari altyapıyı, beşeri sermaye birikimini, üretimi, tüketimi ve bölüşümü destekleyen önemli bir kültürel-iktisadi aktör olduğuna dikkat çekmektedir. Vakıfların yüzyıllarca hayatta kalabilmesi yanında para vakıflarının varlığı ve faaliyetleri bu kurumun esnekliğine dair önemli kanıtlardır. Vakıfların Avrupa menşeli korporasyonlarla karşılaştırılması yöntem bakımından da anlamlı değildir; zira hukuki konumları yanında, kuruluş ve faaliyet amaçları korporasyonlardan oldukça farklıdır. Bunlara ek olarak tebliğ, Osmanlı toplumunun ve ekonomisinin Avrupa'ya kıyasla farklı kurumlara ve ilişki ağlarına sahip olduğuna işaret ederek, devletin ve vakıfların iktisadi geri kalmışlığın suçluları olarak görülüp görülemeyeceğini tartışmaktadır. Bu bağlamda, farklı kültürlere, niteliklere ve amaçlara sahip olan Osmanlı toplumunun davranış kalıplarının ve devlet-toplum ilişkilerinin literatürde göz ardı edildiği vurgulanmıştır. Dahası merkantilist Avrupa'ya nazaran parasal ekonominin henüz gelişmediği Osmanlı topraklarında, iktisadi ihtiyaçların mevcut yöntemlerle giderilmeye devam ettiği ve bu finansal-iktisadi altyapı eksikliğinin kurumsal değişim isteğini geciktirdiği öne sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Gelişme, Osmanlı Vakıfları, Devlet Kontrolü, Tüzel Kişilik, Korporasyon.
Jel Kodları: N13, N15, N95, O1, P4, P52, Z1, A3, H7

Did Waqf Institution and/or Dirigisme Hinder the Ottoman Economic Development?

ABSTRACT

This paper focuses on the economic development issue of the Ottoman Empire through the *waqf institution* and *dirigisme* themes. According to Timur Kuran, in company with the rigidity of Islamic law, the Middle East's failure to own large-scale and long-lived corporations even in the 19th century was the main reason for the economic backwardness. Moreover, for him, waqfs without corporate body also had a share in this negative situation. He argues that waqfs were among the limiting factors in Islamic and Ottoman economic development. Accordingly, the waqf was an institution that could not compete with technological development, prevented commercial capital accumulation, and at the same time was inflexible. Because of the waqf system, wealthy people's financial capital shifted from the trade sector to the waqf sector, which did not contain the risk and competition. This choice delayed the emergence of modern firms in the Islamic and Ottoman lands (Kuran, 2012). In addition, some researchers have argued that "inefficient dirigisme over waqfs", mismanagement, inflexible waqfiyyas (waqf deeds), and corruption as negatively affecting economic performance and activities of the waqfs. Also, opposing theses have been suggested against these views: Despite the requirements of the waqfiyya, new arrangements could be made if necessary. In the Ottoman Empire, profits from tax collection through the method of tax-farming were higher than those of other sectors. Therefore, in fact, wealthy people in the Ottoman Empire transferred the majority of their capital to the tax-farming sector, not to the waqfs. Namely, the tax-farming system was the reason of inefficient distribution of resources compared to the waqf institution.

Researchers with opposing views have explained the failure of Islamic and Ottoman societies to achieve economic development with the help of many variables. As the reasons for the lack of the need to establish corporations, and the limited capital accumulation; besides geographical conditions, policies implemented in the Ottoman "control economy" such as high-interest rates, confiscations, limitations on property rights, price/profit controls have been put forward. In addition, they emphasize the absence of elements such as scientific discoveries, use of machines, technical developments, the invention of printing press, geographical discoveries and colonialism in Islamic and Ottoman societies. Those who assert the antithesis show the dirigisme as the scapegoat of the backwardness of the Ottoman Empire.

This paper draws attention that the Ottoman waqfs, which had a considerable weight in the economy, were an important cultural-economic actor supporting commercial infrastructure, human capital accumulation, production, consumption and income distribution. The ability of the waqfs to survive for centuries, as well as the existence and transactions of cash waqfs, are important evidence of the flexibility of this institution. The comparison of the waqfs with European-based corporations is not meaningful in terms of method. Because, waqf's legal status, as well as its organizational and operating objectives, are very different from a corporation. In addition to these, the paper points out that the Ottoman society and the economy have different institutions compared to Europe, and discusses whether the state and waqfs can be seen as the culprits of the economic backwardness. In this context, it has been emphasized that the behavioral patterns of Ottoman society, which have different cultures, features and aims, and state-subject relations are ignored in the literature. Moreover, it has been argued that in the Ottoman lands, where the monetary economy has not yet developed, economic necessities continue to be remedied by existing methods and the lack of this financial-economic infrastructure delayed the desire for institutional change.

Keywords: Economic Development, Ottoman Waqfs, Dirigisme, Corporate Body, Corporation.
Jel Codes: N13, N15, N95, O1, P4, P52, Z1, A3, H7